

6. Kompensācija, atvieglojumi, nepārvarama vara

6.a. PPP līgumu mehānismi, kas attiecas uz gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, kad piešķirams atvieglojums un kad notikusi nepārvarama vara

Visos PPP līgumos tiek iekļauti mehānismi, saskaņā ar kuriem noteiktus ar aktīva un (vai) pakalpojumu nodrošināšanu saistītos riskus Publiskais partneris vai nu uzņemas viens, vai daļa ar Privāto partneri. Atšķiras dažādos līgumos izmantotie mehānismi (un to aprakstīšanai lietotā terminoloģija), bet daudzas jurisdikcijas ir pieņēmušas pieeju ar trīs līmeņiem, kas šajā Rokasgrāmatā ([angliski](#), [latviski](#)) klasificēti kā “gadījumi, kad izmaksājama kompensācija”, “gadījumi, kad piešķirami atvieglojumi” un “nepārvaramas varas gadījumi”.

6.a.1. Gadījumi, kad izmaksājama kompensācija

Par gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, parasti uzskata šādus gadījumus:

- Publiskais partneris pārkāpj PPP līgumu;
- izmaiņas tiesību aktos;
- Publiskā partnera kavēšanās piešķirt Privātajam partnerim piekļuvi projekta īstenošanas vietai;
- trešo pušu kavēšanās sniegt apstiprinājumus vai atļaut procesus;
- projekta īstenošanas vietā rodas apstākļi, kas ir neparedzami vai kuru sekas nav novērtējamas (piemēram, arheoloģiski atradumi, ģeoloģiskie apstākļi, piesārņojums, komunālo pakalpojumu infrastruktūras pārvietošana, slēpti esošo struktūru defekti, apdraudētas sugas);
- tādi protesti pret projektu, kas ietekmē Privātā partnera izpildi;
- aktīva vandālisms.

Saskaņā ar mehānismu attiecībā uz gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, parasti pilnu risku par tiem uzņemas Publiskais partneris, kas nozīmē, ka Privātajam partnerim jābūt tādā pašā stāvoklī, kādā tas būtu, ja šāds gadījums nebūtu noticis.

Parasti PPP līgumos to panāk, sniedzot Privātajam partnerim atvieglojumus un (vai) finansiālu kompensāciju saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Privāto partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas Publiskajam partnerim;
- ja šāda gadījuma dēļ rodas aktīva nepieejamība, pakalpojumu neizpilde vai citas PPP līguma izpildes problēmas, Privātajam partnerim nepiemēro atskaitījumus, kas citādi tiktu piemēroti saskaņā ar maksājumu mehānismu, un neuzskata, ka Privātais partneris nav izpildījis saistības (piemēram, PPP līgums netiek izbeigts pirms termiņa);
- ja šāda gadījuma dēļ palielinās Privātā partnera (būvniecības vai ekspluatācijas) izmaksas vai Privātais partneris zaudē ieņēmumus, Publiskais partneris tam izmaksā finansiālu kompensāciju pilnā apmērā.

6.a.2. Gadījumi, kad piešķirami atvieglojumi

Par gadījumiem, kad piešķirami atvieglojumi, parasti uzskata turpmāk uzskaitītos gadījumus, ja tie ietekmē Privātā partnera veikto projekta izpildi un ja tos nav izraisījusi Privātā partnera darbība vai bezdarbība:

- ugunsgrēks;
- sprādziens;
- plīsušas vai pārplūdušas ūdens tvertnes, iekārtas vai caurules;
- tāda aktīva vai citas infrastruktūras nejauša zaudēšana vai sabojāšana, kas Privātajam partnerim ir nepieciešama saistību izpildei;
- elektroenerģijas vai degvielas padeves defekti vai trūkums, nepieejams vai nepietiekams transports;
- nozares mēroga darba strīdi vai streiki.

Saskaņā ar mehānismu attiecībā uz gadījumiem, kad piešķirami atvieglojumi, parasti ar šādu gadījumu saistīto risku daļa Publiskais partneris un Privātais partneris, kas nozīmē, ka bieži tiek gaidīts, ka Privātais partneris (pilnā apmērā vai daļēji) segs gadījuma radītās finansiālās sekas, bet tam nepiemēro pārējās līgumā noteiktās šāda gadījuma sekas.

Parasti PPP līgumi Privātajam partnerim paredz šādus atvieglojumus:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starpposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas Publiskajam partnerim;
- ja šāda gadījuma dēļ rodas aktīva nepieejamība, vai pakalpojumu neizpilde, pamatdarbības maksājumiem parasti tomēr piemēro atskaitījumus (vai saskaņā ar dažiem PPP līgumiem piemēro daļu no atskaitījumiem), bet neuzskata, ka Privātais partneris nav izpildījis saistības (piemēram, PPP līguma darbība netiek izbeigta pirms termiņa, ja citādi Publiskais partneris būtu tiesīgs to darīt atskaitījumu vai aktīva nepieejamības dēļ, ko izraisījis šis gadījums);
- saskaņā ar vairumu PPP līgumu Privātajam partnerim ir jāsedz visas šāda gadījuma dēļ radušās pieaugušās izmaksas vai jāzaudē ieņēmumi, bet daži PPP līgumi Privātajam partnerim dod tiesības saņemt noteikta apmēra kompensāciju (kas ir mazāka nekā izmaksājama par kompensācijas gadījumu). Šādi PPP līgumi var noteikt kompensāciju, piemēram, ja gadījums ir ilgāks par x dienām vai ja izmaksas pārsniedz y EUR, vai noteikt kompensāciju z % apmērā no pamatdarbības maksājumiem, ko Privātais partneris saņemtu, ja attiecīgais gadījums nebūtu noticis;
- ja gadījums turpinās ilgu laiku, saskaņā ar dažiem līgumiem jebkura no pusēm to var uzskatīt par nepārvaramas varas gadījumu (sk. 6.a.3. tematu).

6.a.3. Nepārvaramas varas gadījumi

Par nepārvaramas varas gadījumiem parasti uzskata turpmāk uzskaitītos, ja tie ietekmē kādas puses spēju pildīt PPP līgumā noteiktās saistības un ja tos nav izraisījusi tās puses darbība vai bezdarbība, kas pieprasa atvieglojumus:

- karš, pilsoņu karš, sacelšanās, bruņots konflikts, revolūcija, terorisms, protesti;
- kodolsprādzieni, jonizējoša radiācija vai radioaktīvs, ķīmisks vai bioloģisks piesārņojums;
- spiediena viļņi, kurus rada virsskaņas lidmašīnas;
- aviokatastrofas;
- dabas katastrofas, piemēram, zemestrīces, zemes nogruvumi, zibensizlāde, plūdi, vētras, cikloni un citi ekstremāli klimatiskie vai vides apstākļi, kurus iestādes atzīst par dabas katastrofām.

Saskaņā ar mehānismu, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, parasti ar šādu gadījumu saistīto risku daļa Publiskais partneris un Privātais partneris, kas nozīmē, ka bieži tiek gaidīts, ka Privātais partneris daļēji vai pilnā apmērā segs gadījuma radītās finansiālās sekas, bet tam nepiemēro pārējās līgumā noteiktās šāda gadījuma sekas (piemēram, PPP līgums netiek izbeigts pirms termiņa). Mehānisms, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, no citiem mehānismiem parasti atšķiras

ar to, ka abām pusēm ir tiesības izbeigt PPP līguma darbību, ja gadījums turpinās ilgāku laiku.

Mehānisms, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, parasti piešķir šādus atvieglojumus:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starpposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Privāto partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas Publiskajam partnerim;
- ja šāda gadījuma dēļ tiek laužts PPP līgums (piemēram, nepieejamības vai pakalpojumu neizpildes dēļ), attiecīgās puses saistību neizpilde tiek attaisnota (lai gan dažos PPP līgumos tomēr tiks piemēroti atskaitījumi nepieejamības vai pakalpojumu neizpildes dēļ);
- saskaņā ar dažiem PPP līgumiem Privātajam partnerim ir jāsedz gadījuma dēļ pieaugušās izmaksas vai jāzaudē ieņēmumi. Citi PPP līgumi Privātajam partnerim piešķir tiesības no Publiskā partnera saņemt finansiālu kompensāciju, kas dažos līgumos ir pilna apmēra kompensācija, bet citos – tikai daļēja (piemēram, lai segtu parādu apkalpošanas izmaksas);
- ja gadījums turpinās ilgāku laiku, abām pusēm ir tiesības izbeigt PPP līguma darbību. Šis laiks parasti ir īsāks, ja līgums Privātajam partnerim nedod tiesības starplaikā saņemt finansiālu kompensāciju.

Dažās jurisdikcijās nepārvaramas varas gadījumos Privātais partneris ir tiesīgs pieprasīt atvieglojumus, pamatojoties uz normatīvo aktu noteikumiem (sk. 6.b. tematu). Tad attiecīgajos normatīvajos aktos ir norādīti gadījumi, kad var piešķirt atvieglojumus, un tas, kādi atvieglojumi ir pieejami.

NB! Eurostat piezīmes

*Attiecībā uz 6.a.1., 6.a.2. un 6.a.3. tematu Eurostat uzskata, ka noteikumi, saskaņā ar kuriem Publiskais partneris uzņemas vai dala risku, kas saistīts ar gadījumiem, kas ietekmē projekta īstenošanu, **neietekmē statistisko uzskaiti, ja** tiek izpildīti visi šie nosacījumi:*

- *ir galīgs skaits pienācīgi definētu gadījumu (t. i., Publiskais partneris nevar uzņemties nenoteiktu skaitu risku);*
- *šādu gadījumu vidū nav makroekonomikas apstākļu izmaiņu;*
- *šie gadījumi nav radušies Privātā partnera darbības vai bezdarbības dēļ;*
- *šos gadījumus vai to sekas nav iespējams pamatot ar paredzēt vai novērtēt. Iepriekš minētais jānovērtē, ņemot vērā pamatoti atbilstošas uzticamības pārbaudes rezultātus, pirms finanšu izpildes dienas izvērtējot konkrētos projekta apstākļus (piemēram, pušu spēja piekļūt projekta īstenošanas vietai, lai pirms PPP līguma parakstīšanas veiktu tās izpēti);*

- *uz pieprasījumu balstītos projektos pieprasījuma līmeņa izmaiņas nav uzskatāmas par gadījumu, kad piešķirami atvieglojumi un (vai) kompensācija, ja vien pieprasījuma izmaiņu tiešs cēlonis nav kāda tīša identificējama valdības rīcība. Ja saskaņā ar PPP līgumu pati valdība nosaka pieprasījuma līmeni (piemēram, ja projekts ir atkritumu pārstrādes iekārta, kas pārstrādā valdības atkritumus), tad šai tīšajai valdības rīcībai būtu jābūt nesaistītai ar parastu PPP līguma darbību (piemēram, lēmums būvēt konkurējošu iekārta, nevis ikdienā pieņemtie lēmumi par to, kādu atkritumu daudzumu nosūtīt uz šo iekārta).*

Eurostat uzskata, ka 6.a.1., 6.a.2. un 6.a.3. tematā minētie piemēri gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, kad piešķirami atvieglojumi un kad notikusi nepārvarama vara, atbilst iepriekš izklāstītajiem nosacījumiem. Noteikumi, kas neatbilst šiem nosacījumiem, būtu SVARĪGI statistiskajā uzskaitē.

*Tas, vai iepriekš izklāstītajiem nosacījumiem atbilstošu gadījumu izvēlas uzskatīt par gadījumu, kad izmaksājama kompensācija, kad piešķirami atvieglojumi vai kad notikusi nepārvarama vara (saskaņā ar iepriekš sniegtajiem aprakstiem), **neietekmē statistisko uzskaiti**. Tomēr, lemjot par kompensācijas un (vai) atvieglojumu apmēru, kas piešķirams Privātajam partnerim šāda veida gadījumos, lietotājiem jāņem vērā Eurostat piezīmes par 6.a.4. tematu.*

Apskatot to, kā riski, kurus uzņemas Publiskais partneris, ietekmē statistisko uzskaiti, ir svarīga Eurostat norādītā atšķirība starp i) to, ka Publiskais partneris ieņem sekas, ko kāds noteikts risks var radīt attiecībā uz PPP projekta izmaksām vai izpildi, un ii) to, ka Publiskais partneris pieņem būtisku projekta izmaksu un (vai) izpildes nenoteiktību.

Atšķirību starp noteiktu risku un būtisku nenoteiktību var ilustrēt ar projektu, kura ietvaros tiek veikta tuneļu izbūve un kurā neparedzami ģeoloģiskie apstākļi un to ietekme uz projekta izmaksām un darbu grafiku var būt īpaši svarīga. Eurostat uzskata, ka PPP līguma noteikumi, saskaņā ar kuriem Publiskais partneris ir atbildīga par jebkādu ģeoloģisko apstākļu, kas var tikt atklāti, radītajām izmaksām un (vai) ietekmi uz termiņiem, būvniecības risku nenodotu Privātajam partnerim un tas ietekmētu statistisko uzskaiti. Savukārt tādi PPP līguma noteikumi, kas koriģē Publiskā partnera veicamos maksājumus un projekta termiņus atbilstoši noteiktiem riskiem, kuri atbilst iepriekš minētajiem nosacījumiem (piemēram, norādot tādu iznākumu diapazonu, kuriem jau iepriekš aprēķinātas cenas un kuri balstīti uz ģeoloģisko apstākļu veidiem, kādi praksē varētu būt sastopami), neietekmētu statistisko uzskaiti.

6.a.4. Kompensācijas un (vai) atvieglojuma apmēra noteikšana

Vairumā gadījumu PPP līgumi nosaka, ka Privātais partneris ir tiesīgs saņemt kompensāciju un (vai) atvieglojumu tikai attiecīgā gadījuma izraisītās neizpildes un radīto izmaksu vai zaudējumu apmērā. Privātajam partnerim piešķir atvieglojumu un (vai) kompensāciju, lai tas nebūtu ne labākā, ne sliktākā stāvoklī kā pirms attiecīgā gadījuma, un tas nozīmē, ka Privātais partneris arī turpmāk atbildēs par tām neizpildes sekām, par kurām tas bija atbildīgs arī pirms šā gadījuma.

Tomēr dažreiz Privātajam partnerim piešķir tādu kompensāciju un (vai) atvieglojumu, lai tā stāvoklis (finanšu izpildes dienā) atbilstu prognozētajam stāvoklim attiecīgajā laikā, ja gadījums nebūtu noticis. Tas nozīmē, ka par gadījumu saņemtā kompensācija un (vai) atvieglojums faktiski Partnerim kompensē arī jebkādu neizpildi, par kuru tas bija atbildīgs pirms notikuma, un (vai) to atbrīvo no atbildības par šādu neizpildi.

Parasti uz pieejamību balstītos projektos zaudēto ieņēmumu kompensācijas apmēru nosaka, ņemot vērā plānotos pamatdarbības maksājumus. Uz pieprasījumu balstītos projektos, kuros ieņēmumi ir atkarīgi no aktīva faktiskās lietošanas, var būt grūtāk objektīvi novērtēt zaudētos ieņēmumus, bet parasti to dara atbilstoši finanšu modelim, kuru regulāri atjaunina saskaņā ar PPP līgumu un pamatojoties uz jaunākajiem pieejamajiem datiem par lietošanu un pieprasījumu.

Ja Publiskajam partnerim ir jāizmaksā kompensācija Partnerim, parasti no kompensācijas atņem summu, kuru Partnerim jāsaņem saskaņā ar obligāto apdrošināšanu.

NB! Eurostat piezīmes

Eurostat uzskata, ka noteikumi par Partnerim piešķiramās kompensācijas un (vai) atvieglojumu apmēra aprēķināšanu neietekmē statistisko uzskaiti, ja:

- *šie noteikumi kompensē un (vai) sniedz atvieglojumus tikai par attiecīgā gadījuma sekām (t. i., noteikumi, kas paredz kompensāciju un (vai) atvieglojumus ar gadījumu nesaistītas neizpildes dēļ, **ietekmē statistisko uzskaiti**);*
- *uz pieprasījumu balstītos projektos zaudētos ieņēmumus aprēķina, ņemot vērā pieprasījuma prognozes, kas balstītas uz tā brīža datiem;*
- *atbilstoši noteikumiem no kompensācijas, kas Publiskajam partnerim jāmaksā, atņem jebkādu summu, ko Partnerim jāspēj atgūt saskaņā ar obligāto apdrošināšanu (sk. 9. tematu) vai saskaņā ar parastiem apdrošināšanas noteikumiem, kas ir pieejami uz komerciāli izdevīgiem nosacījumiem.*

Noteikumi, kas neatbilst iepriekš minētajiem nosacījumiem, ir SVARĪGI statistiskajā uzskaitē.

6.a.5. Kompensācijas izmaksāšana

PPP līgums var noteikt, ka Publiskajam partnerim kompensācija ir jāizmaksā, veicot vienreizēju maksājumu, atbilstoši korigējot pamatdarbības maksājumus vai apvienojot abas šīs metodes, izvēle parasti ir atkarīga no Partnerim radušos izmaksu un zaudējumu veida un (vai) apmēra.

Daži PPP līgumi neparedz formāli izmaksāt kompensāciju, bet tās vietā pagarināt līguma termiņu, lai sniegtu Partnerim iespēju gūt papildu ieņēmumus no projekta (kuru apmērs būtu vienāds ar maksājamās kompensācijas apmēru).

NB! Eurostat piezīmes

*Eurostat uzskata, ka noteikumi par kompensācijas izmaksāšanu Privātajam partnerim (piemēram, par maksājuma veikšanas laiku un to, vai maksājums jāveic vienreizēja maksājuma veidā, korigējot pamatdarbības maksājumus vai pagarinot līguma termiņu) **neietekmē statistisko uzskaiti.***

6.b. Publisko tiesību doktrīnas par gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, kad piešķirams atvieglojums un kad notikusi nepārvarama vara

Dažās jurisdikcijās Partneris saskaņā ar publiskajām tiesībām ir tiesīgs iesniegt prasību tiesā, no Publiskā partnera pieprasot kompensāciju, kad noteikta veida gadījumi (piemēram, neparedzams gadījums, ko Partneris nevar ietekmēt) ir traucējuši PPP līguma izpildei vai izjaukuši ekonomisko līdzsvaru.

Šajās jurisdikcijās, ja puses neatsakās vai nevar atteikties no savām tiesībām saskaņā ar publisko tiesību doktrīnu, pašā PPP līgumā var:

- iekļaut noteikumus, kuros paskaidro vai norāda tos apstākļus, kuros puses grasītos piemērot publisko tiesību pamata doktrīnu;
- iekļaut noteikumus, kuros ir parādīta vai atkārtota publisko tiesību pamata doktrīna;
- neiekļaut nekādus skaidri izteiktus noteikumus par apstākļiem, kurus var uzskatīt par gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, kad piešķirams atvieglojums un kad notikusi nepārvarama vara, tāpēc puses vienkārši paļausies uz publisko tiesību pamata doktrīnas piemērošanu.

Ievērojami atšķiras gan dažādu jurisdikciju publisko tiesību doktrīnas, gan to potenciālā ietekme uz PPP darījumiem. Praksē to pastāvēšana bieži rada nenoteiktību gan attiecībā uz gadījumiem, kad Publiskajam partnerim var nākties piešķirt Partnerim atvieglojumu un (vai) kompensāciju, gan attiecībā uz piešķiramā atvieglojuma un (vai) kompensācijas apmēru.

NB! Eurostat piezīmes

*Eurostat uzskata, ka iepriekš aprakstīto publisko tiesību doktrīnu pastāvēšana **var ietekmēt statistisko uzskaiti**. Būtu nepieciešams izanalizēt konkrētos publisko tiesību aktus un tiesu praksi, lai pārliecinātos, vai to dēļ Publiskajam partnerim varētu nākties uzņemties vai dalīt risku, kas saistīts ar gadījumiem, kuri saskaņā ar šo rokasgrāmatu ([angliski](#), [latviski](#)) ietekmētu statistisko uzskaiti. Piemēram, tāda publisko tiesību doktrīna, kas paredzētu Partnerim kompensāciju par pamatoti neparedzamiem gadījumiem, būtu SVARĪGS jautājums (sk. Eurostat piezīmi 6.a. tematā).*

Publisks

Dalīts

Privāts

6.3. Nepārvaramas varas risks

Nepārvaramas varas apstākļi parasti tiek uzskatīti par kopīgu risku, ja neviena no pusēm nav labākā situācijā kā otra, lai pārvaldītu risku vai tā sekas.

Par nepārvaramas varas gadījumiem parasti uzskata turpmāk uzskaitītos, ja tie ietekmē kādas puses spēju pildīt PPP līgumā noteiktās saistības un ja tos nav izraisījusi tās puses darbība vai bezdarbība, kas pieprasa atvieglojumus:

- karš, pilsoņu karš, sacelšanās, bruņots konflikts, revolūcija, terorisms, protesti;
- kodolsprādzieni, jonizējoša radiācija vai radioaktīvs, ķīmisks vai bioloģisks piesārņojums;
- spiediena viļņi, kurus rada virsskaņas lidmašīnas;
- aviokatastrofas;

- dabas katastrofas, piemēram, zemestrīces, zemes nogruvumi, zibensizlāde, plūdi, vētras, cikloni un citi ekstremāli klimatiskie vai vides apstākļi, kurus iestādes atzīst par dabas katastrofām.

Saskaņā ar mehānismu, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, parasti ar šādu gadījumu saistīto risku daļa Publiskais partneris un Privātais partneris, kas nozīmē, ka bieži tiek gaidīts, ka Privātais partneris daļēji vai pilnā apmērā segs gadījuma radītās finansiālās sekas, bet tam nepiemēro pārējās līgumā noteiktās šāda gadījuma sekas (piemēram, PPP līgums netiek izbeigts pirms termiņa). Mehānisms, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, no citiem mehānismiem parasti atšķiras ar to, ka abām pusēm ir tiesības izbeigt PPP līguma darbību, ja gadījums turpinās ilgāku laiku.

Atvieglojumus, kas attiecas uz nepārvaramas varas gadījumiem, parasti piešķir šādus:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starpposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Privāto partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas Publiskajam partnerim;
- ja šāda gadījuma dēļ tiek laužts PPP līgums (piemēram, nepieejamības vai pakalpojumu neizpildes dēļ), attiecīgās puses saistību neizpilde tiek attaisnota (lai gan dažos PPP līgumos tomēr tiks piemēroti atskaitījumi nepieejamības vai pakalpojumu neizpildes dēļ);
- saskaņā ar dažiem PPP līgumiem Privātajam partnerim ir jāsedz gadījuma dēļ pieaugušās izmaksas vai jāzaudē ieņēmumi. Citi PPP līgumi Privātajam partnerim piešķir tiesības no Iestādes saņemt finansiālu kompensāciju, kas dažos līgumos ir pilna apmēra kompensācija, bet citos – tikai daļēja (piemēram, lai segtu parādu apkalpošanas izmaksas);
- ja gadījums turpinās ilgāku laiku, abām pusēm ir tiesības izbeigt PPP līguma darbību. Šis laiks parasti ir īsāks, ja līgums Privātajam partnerim nedod tiesības starplaikā saņemt finansiālu kompensāciju.

Darbības joma: Nepārvarama vara ir notikums (vai notikumu kombinācija), ko līgumslēdzējas puses nevar saprātīgi kontrolēt un kas neļauj vienai vai abām pusēm izpildīt visas līgumsaistības vai to būtisku daļu. Lielākajā daļā PPP līgumu ir iekļauti īpaši nepārvaramas varas nosacījumi neatkarīgi no tā, vai tie ir noteikti normatīvajos aktos, jo tas nodrošina līguma noteiktību. Līgumā jābūt skaidram, cik lielā mērā piemērojami tiesību akti.

Pieeja: Nepārvaramas varas definīcija var būt beztermiņa visaptveroša definīcija, izsmeljošs konkrētu notikumu saraksts vai abu kombinācija.

Beztermiņa visaptverošā definīcija bieži tiek izmantota civiltiesību reglamentētos līgumos, un tā var būt arī piemērotāka tirgos, kas ir mazāk attīstīti vai stabili un kur ir maz precedenta vai pārliecības. Var iekļaut arī nepilnīgu notikumu sarakstu. Atbilstoši notikumi var būt "dabas nepārvaramas varas" notikumi (piemēram, dabas katastrofas un smagi laikapstākļi, un, iespējams, klimata pārmaiņu notikumi) un noteikti "politiski nepārvaramas varas" notikumi (piemēram, streiki, karš, valdības darbība utt.).

Izsmeljošā ierobežotā saraksta pieeja ir izplatītāka attīstītos un stabilos tirgos, kur privātajam partnerim ir lielāka pārliecība par notikumu risku un to, kā tas var tos pārvaldīt. Var būt patīkami, ka notikumus, kas varētu būt nepārvaramas varas apstākļi mazāk nobriedušā tirgū (piemēram, daži kolektīvās darbības veidi), tā vietā var uzskatīt par palīdzības notikumiem attīstītā un paredzamā tirgū. Saskaņā ar šo pieeju nepārvaramas varas notikumi parasti (bet ne vienmēr) ir notikumi, kurus nevar apdrošināt. Tipiski notikumi ietver (i) karu, bruņotu konfliktu, terorismu vai naidīgu ārvalstu aktus; ii) kodolpiesārņojums vai radioaktīvais piesārņojums; iii) ķīmiskais vai bioloģiskais piesārņojums; un (iv) jebkādu apdraudētu sugu, fosiliju vai vēsturisku vai arheoloģisku artefaktu atklāšana. Attīstoties tirgus praksei, var tikt iekļauti arī daži klimata pārmaiņu notikumi.

Riska kvalifikācija: Publiskajam partnerim ir jāapsver, vai tas var ierobežot savu risku, rūpīgi definējot notikumus, kas kvalificējami kā nepārvaramas varas apstākļi, un (vai) attiecīgi kvalificējot vai izslēdzot tos. Piemēram, dažos projektos zemeštrīces var uzskatīt par nepārvaramu varu tikai tad, ja tās pārsniedz noteiktu seismisko intensitāti. Alternatīvi, notikums var tikt kvalificēts tikai tad, ja tas ir pastāvējis noteiktu laika periodu. Dažos projektos risks tiek attiecināts uz privāto partneri un (vai) dalīts pirmajos mēnešos, un pēc tam kļūst par dalītu risku vai Publiskā partnera risku (ar tiesībām izbeigt, ja nepārvaramas varas notikums turpinās ilgāk par noteiktu laika periodu (piemēram, 6–12 mēneši)).

Nepārvaramas varas nepārvaramas definīcijas izmantošana paplašina Publiskā partnera risku, taču dažos tirgos tas var būt piemēroti.

Apdrošināšanas pieejamība noteiktiem notikumiem būs viens no galvenajiem kritērijiem, lai noteiktu, cik lielā mērā notikums kvalificējams kā nepārvarama vara un (vai) kā jārisina sekas. Daži riski, visticamāk, veido nepārvaramas varas notikumu, ja tie notiek vienā, nevis citā posmā (piemēram, notikumi būvniecības posmā, kas ietekmē materiālu piegādi).

Nepārvaramas varas sekas: *Force majeure* pamatprincips ir tāds, ka risks tiek dalīts un katra puse sedz savus zaudējumus. Tomēr var būt apstākļi, kad Publiskajam partnerim ir lietderīgi sniegt atvieglojumus Privātajam partnerim, ja Privātais partneris ir veicis saprātīgas pūles, lai mazinātu nepārvaramas varas sekas, un tādā apmērā, kādā tas nav bijis atbildīgs par notikumu. Papildus tam, ka Privātajam partnerim tiek piešķirts atbrīvojums no tā ietekmēto saistību pārkāpuma, var tikt piešķirts noteikts laika vai izmaksu atvieglojums (dažreiz, ja ir sasniegts konkrēts izmaksu sliekšnis vai laika aizkavēšanās). Tas būs atkarīgs no posma, kurā notiek notikums, un tas ir jāņem vērā konkrētajā laikā, kā arī notikuma ietekmes uz Publisko partneri un tam pieejamajām iespējām.

Var būt pieejama arī izbeigšana pēc ilgstošas nepārvaramas varas (piemēram, 6-12 mēneši). Ja Privātajam partnerim ir iespēja izbeigt PPP līgumu, pamatojoties uz ilgstošu nepārvaramas varas notikumu, Publiskais partneris var vēlēties iekļaut iespēju pieprasīt PPP līguma turpināšanu, ja Privātajam partnerim tiek pienācīgi atlīdzināts.

Būvniecības posms: Nepārvaramas varas notikuma sekas būvniecības posmā Privātajam partnerim ir tādas, ka tas var nespēt izpildīt visas vai daļu no savām līgumsaistībām, jo īpaši galvenajos datumos (piemēram, darbības sākuma datums); var ciest no kavēšanās un (vai) zaudētiem ieņēmumiem; un var rasties nepieciešamība pēc papildu finansējuma un citas izmaksas (piemēram, saistībā ar notikuma seku mazināšanu) gan nepārvaramas varas notikuma laikā, gan pēc tā. Papildus atbrīvojumam no skarto saistību pārkāpuma Publiskais partneris var nolemt piešķirt noteiktu izmaksu atvieglojumu (vai nu nepārvaramas varas notikuma laikā, vai darbības posmā, ja līgums turpinās), pamatojoties uz to, ka Privātajam partnerim ir ierobežoti līdzekļi segt papildu izmaksas, un abu pušu interesēs var būt izvairīties no Privātā partnera maksātnespējas. Piemēram, tā var izvēlēties veikt kompensācijas maksājumu tajā laikā vai, ja līgums turpinās, piešķirt termiņa pagarinājumu un (vai) pagarināt darbības periodu, lai Privātajam partnerim būtu iespēja atgūt zaudētos ieņēmumus un izmaksas. Kā alternatīva ir iespējama varētu palielināt pieejamības maksājumus palielināšana.

Darbības posms: Nepārvaramas varas notikuma sekas darbības posmā Privātajam partnerim var būt tādas, ka tas var nespēt izpildīt visas vai daļu no līgumsaistībām (tostarp nesniegt pakalpojumu); var ciest no kavētiem vai zaudētiem ieņēmumiem; var rasties nepieciešamība pēc papildu finansējums un citas izmaksas; un, iespējams, nespēs izpildīt savas parāda atmaksas saistības. Turklāt papildus atbrīvojumam no pienākumu neizpildes Privātajam partnerim var piešķirt noteiktu izmaksu atvieglojumus, pamatojoties uz tiem pašiem principiem, kas aprakstīti būvniecības posmā. Pieejamības maksājumu modelī tas var arī piešķirt atvieglojumus par maksājumu atskaitījumiem vai atvieglotus darbības standartus.

Apdrošināšana: Projekta apdrošināšana (fizisku bojājumu un ieņēmumu zaudējumu segšana) būs galvenais fizisko bojājumu mazināšanas līdzeklis, ciktāl tas ir pieejams, un svarīgs apsvērums attiecībā uz kompensāciju un to, kā turpināt projektu. Piemēram, ja sociālais mājoklis tiek iznīcināts pirms nodošanas nepārvaramas varas dēļ, Privātajam partnerim parasti ir pienākums to pārbūvēt par saviem līdzekļiem, ciktāl risks ir apdrošināms.

6.2. Kompensācijas izmaksāšanas risks

Par gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, parasti uzskata šādus gadījumus:

- Publiskais partneris pārkāpj PPP līgumu;
- izmaiņas tiesību aktos;
- Publiskā partnera kavēšanās piešķirt Privātajam partnerim piekļuvi projekta īstenošanas vietai;
- trešo pušu kavēšanās sniegt apstiprinājumus vai atļaut procesus;
- projekta īstenošanas vietā rodas apstākļi, kas ir neparedzami vai kuru sekas nav novērtējamas (piemēram, arheoloģiski atradumi, ģeoloģiskie apstākļi, piesārņojums, komunālo pakalpojumu infrastruktūras pārvietošana, slēpti esošo struktūru defekti, apdraudētas sugas);
- tādi protesti pret projektu, kas ietekmē Privātā partnera izpildi;
- aktīva vandālisms.

Saskaņā ar mehānismu attiecībā uz gadījumiem, kad izmaksājama kompensācija, parasti pilnu risku par tiem uzņemas Publiskais partneris, kas nozīmē, ka Privātajam partnerim jābūt tādā pašā stāvoklī, kādā tas būtu, ja šāds gadījums nebūtu noticis.

Parasti PPP līgumos to panāk, sniedzot Privātajam partnerim atvieglojumus un (vai) finansiālu kompensāciju saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starpposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Privāto partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas Publiskajam partnerim;

- ja šāda gadījuma dēļ rodas aktīva nepieejamība, pakalpojumu neizpilde vai citas PPP līguma izpildes problēmas, Privātajam partnerim nepiemēro atskaitījumus, kas citādi tiktu piemēroti saskaņā ar maksājumu mehānismu, un neuzskata, ka Privātais partneris nav izpildījis saistības (piemēram, PPP līgums netiek izbeigts pirms termiņa);
- ja šāda gadījuma dēļ palielinās Privātā partnera (būvniecības vai ekspluatācijas) izmaksas vai Privātais partneris zaudē ieņēmumus, Publiskais partneris tam izmaksā finansiālu kompensāciju pilnā apmērā.

6.1. Atvieglājumu piešķiršanas risks

Par gadījumiem, kad piešķirami atvieglājumi, parasti uzskata turpmāk uzskaitītos gadījumus, ja tie ietekmē Privātā partnera veikto projekta izpildi un ja tos nav izraisījusi Privātā partnera darbība vai bezdarbība:

- ugunsgrēks;
- sprādziens;
- plīsušas vai pārplūdušas ūdens tvertnes, iekārtas vai caurules;
- tāda aktīva vai citas infrastruktūras nejauša zaudēšana vai sabojāšana, kas Privātajam partnerim ir nepieciešama saistību izpildei;
- elektroenerģijas vai degvielas padeves defekti vai trūkums, nepieejams vai nepietiekams transports;
- nozares mēroga darba strīdi vai streiki.

Saskaņā ar mehānismu attiecībā uz gadījumiem, kad piešķirami atvieglājumi, parasti ar šādu gadījumu saistīto risku daļa Publiskais partneris un Privātais partneris, kas nozīmē, ka bieži tiek gaidīts, ka Privātais partneris (pilnā apmērā vai daļēji) segs gadījuma radītās finansiālās sekas, bet tam nepiemēro pārējās līgumā noteiktās šāda gadījuma sekas.

Parasti PPP līgumi Privātajam partnerim paredz šādus atvieglojumus:

- ja šāda gadījuma dēļ aizkavējas būvniecība, pagarina Privātajam partnerim noteiktos būvniecības starposma vērtību sasniegšanas termiņus un (vai) pabeigšanas termiņu, kā arī (atbilstošā gadījumā) Partneri atbrīvo no līgumsoda maksāšanas lestādei;

- ja šāda gadījuma dēļ rodas aktīva nepieejamība, vai pakalpojumu neizpilde, pamatdarbības maksājumiem parasti tomēr piemēro atskaitījumus (vai saskaņā ar dažiem PPP līgumiem piemēro daļu no atskaitījumiem), bet neuzskata, ka Privātais partneris nav izpildījis saistības (piemēram, PPP līguma darbība netiek izbeigta pirms termiņa, ja citādi lestāde būtu tiesīga to darīt atskaitījumu vai aktīva nepieejamības dēļ, ko izraisījis šis gadījums);
- saskaņā ar vairumu PPP līgumu Privātajam partnerim ir jāsedz visas šāda gadījuma dēļ radušās pieaugušās izmaksas vai jāzaudē ieņēmumi, bet daži PPP līgumi Privātajam partnerim dod tiesības saņemt noteiktu finansiālu kompensāciju (kas ir mazāka nekā gadījumā, kad izmaksājama kompensācija). Šādi PPP līgumi var noteikt kompensāciju, piemēram, ja gadījums ir ilgāks par x dienām vai ja izmaksas pārsniedz y EUR, vai noteikt kompensāciju z % apmērā no pamatdarbības maksājumiem, ko Privātais partneris saņemtu, ja attiecīgais gadījums nebūtu noticis;
- ja gadījums turpinās ilgu laiku, saskaņā ar dažiem līgumiem jebkura no pusēm to var uzskatīt par nepārvaramas varas gadījumu (sk. 6.a.3. tematu).